

- 11.10.2010 р. № 457. Відомості Верховної Ради України. <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10> (дата звернення: 26.09.2018).
9. Яркіна Н. Н. Факторы деградации рыбного хозяйства Украины в контексте формирования механизма управления предприятиями отрасли. Соціально-економічні проблеми і держава. 2016. Вип. 1 (8). С. 315-326.
10. Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 роки: Закон України від 18.01.2001 р. № 2238-III. Відомості Верховної Ради України. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2238-14> (дата звернення: 26.09.2018).
11. Марченко С.І. Особливості правового регулювання рибного господарства в Україні. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2016. Вип. 243. С. 86-93.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАБРУДНЕННЯ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ В УКРАЇНІ

Мельник Оксана Олександрівна

Науковий керівник: к.ю.н. Троцька М.В.

НЮУ імені Ярослава Мудрого

Полтавський юридичний інститут

Україна

На сьогодні забруднення водних об'єктів є одним із найскладніших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища. Проблеми використання та охорони вод обумовлені загостренням екологічної ситуації в Україні та поширюються без винятку на усі об'єкти водного фонду.

Погіршення якості водних ресурсів може призвести до незворотних процесів, які стосуються порушення інтересів людини, суспільства та держави в цілому. Тому виникає необхідність аналізу законодавства у сфері використання водних ресурсів, дослідження питання забруднення водних об'єктів та визначення напрямків їх вирішення, що і становить актуальність обраної теми.

Основою для проведення дослідження стали праці таких науковців у сфері екологічного права: Г. В. Анісімової, О. С. Баб'яка, Р. В. Григоровича, В. О. Джуган, І. І. Каракаша, В. М. Комарницького, В. В. Костицького, С. В. Разметаєва, В. І. Семчика, Н. І. Титової, В. І. Федоровича, Черкашиної М. К. та ін.

Згідно зі ст. 1 Водного кодексу України (далі – ВК України) [1]: водним об'єктом є природний або створений штучно елемент довкілля, в якому зосереджуються води. Тоді як у ч. 1 ст. 3 ВК України зазначено, що усі води (водні об'єкти) на території України становлять її водний фонд. До водного фонду України належать 1) поверхневі води: природні водойми (озера); водотоки (річки, струмки); штучні водойми (водосховища, ставки) і канали, інші водні об'єкти; 2) підземні води та джерел; 3) внутрішні морські води та територіальне море (ч. 2 ст. 3 ВК України).

Таким чином, водний фонд складається з водних об'єктів, які являють собою природні або створені штучно елементи довкілля, в яких зосереджуються води. Тоді ж як водами визнаються усі води (поверхневі, підземні, морські), що входять до складу природних ланок кругообігу води (ст. 1 ВК України).

Проте використання водних об'єктів у процесі життєдіяльності людини призводить до їх забруднення. Так, відповідно до ст. 1 ВК України: забруднення вод – це надходження до водних об'єктів забруднюючих речовин. Тоді як забруднюючою речовиною є речовина, яка привноситься у водний об'єкт в результаті господарської діяльності людини (ст. 1 ВК України). У свою чергу, заслуговує на увагу визначення поняття «забруднення водного об'єкта», викладене у Модельному водному кодексі для держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав [5]. Так, забрудненням водного об'єкта є скидання чи надходження іншим способом у водні об'єкти, а також утворення у них шкідливих речовин, які погіршують якість поверхневих і підземних вод, обмежують використання чи негативно впливають на стан дна і берегів водних об'єктів (ст. 1).

На необхідність конкретизації поняття «забруднення водного об'єкта» звернув увагу Волошенюк І. В., який зазначає, що забрудненням водних об'єктів є потрапляння до води речовин хімічного, бактеріального, теплового і радіоактивного походження [6, с. 27].

На сьогодні охорона водних об'єктів від забруднень є глобальною проблемою, яка потребує вирішення. Так, загальними причинами забруднення навколишнього середовища є успадкована структура економіки з переважаючою часткою ресурсо- та енергоємних галузей, негативний вплив якої був посилений переходом до ринкових умов; зношеність основних фондів промислової і транспортної інфраструктури; існуюча система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання природних ресурсів, відсутність чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій (розд. 1 Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [2]).

Щодо забруднення водних об'єктів, то такі причини можна поділити на дві групи. До першої групи відносяться причини, які виникають із глобальних процесів: зміна клімату планети, порушення теплоенергетичного балансу, забруднення атмосфери і відповідно атмосферних осадків. Друга група причин пов'язана із діяльністю людини: потрапляння у водні об'єкти стічних вод різного походження [6, с. 27].

Вплив діяльності людини на природне середовище призвів до виникнення багатьох екологічних проблем, серед яких виокремлюється проблема погіршення якості питної води. На сьогодні майже відсутня вода, яка б відповідала встановленим стандартам. Більшість людей споживає неякісну воду і біля 60 % всіх захворювань у світі пов'язані із споживанням такої води [4]. Зазначена проблема знайшла своє відображення не тільки на рівні національної судової практики, а і у практиці Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Так, прикладом може слугувати справа «Дубецька та інші проти України» [3], де суд констатував порушення ст. 8 Конвенції про захист прав та основоположних свобод (право на повагу до приватного і

сімейного життя), що полягало у перешкоджанні доступу до питної води у зв'язку із забрудненням навколишнього природного середовища, зокрема водних об'єктів, промисловими підприємствами. Позивач порушив питання недоступності питної води, яка привозилась у невеликих кількостях вантажівками та тракторами з нерегулярними інтервалами.

Таким чином, рішення ЄСПЛ свідчить про те, що в Україні відсутні чіткі законодавчі норми щодо попередження та вирішення проблем, пов'язаних із здійсненням права людини на безпечне довкілля.

Виникнення подібних ситуацій, що стали передумовою звернення до ЄСПЛ відбувається через недостатню сформованість інститутів громадянського суспільства та недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища.

Так, підприємці, здійснюючи господарську діяльність, часто піклуються лише про власний прибуток, ігноруючи екологічні норми і привносять у водні об'єкти забруднюючі речовини. Варто зазначити, що використання підприємцями водних об'єктів може здійснюватися на праві спеціального водокористування. Так, спеціальне водокористування – це забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв, використання води та скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, включаючи забір води та скидання забруднюючих речовин із зворотними водами із застосуванням каналів (ч. 1 ст. 48 ВК України). Тому на рівні національного законодавства визначено ознаки спеціального використання природних ресурсів: надання природних ресурсів у володіння, користування чи оренду (ст. 51 ВК України); платність; наявність спеціального дозволу, що видається в межах встановлених лімітів; цільове використання природних ресурсів (ст. 49 ВК України). Отже, для здійснення спеціального водокористування необхідно є наявність сукупності усіх ознак.

При здійсненні спеціального водокористування громадяни часто свідомо не дотримуються норм чинного законодавства щодо охорони водного фонду України. При здійсненні підприємницької діяльності юридичні особи порушують норми гранично допустимих концентрацій шкідливих речовин, про що свідчать рішення національних судів. Так, у рішенні Господарського суду Полтавської області від 11 травня 2018 р. [7] позивачем зазначено про факт забруднення водного об'єкта, що виникло внаслідок можливого потрапляння до нього промислових та господарсько-побутових стічних вод та, як наслідок, спричинило масову загибель риби. Проте відповідача так і не вдалося притягнути до цивільно-правової відповідальності, оскільки позивач не довів протиправність (незаконність) поведінки відповідача та його вини у заподіянні шкоди, завданої внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Отже, із проаналізованої судової практики випливає, що притягнення особи до відповідальності за забруднення водних об'єктів є складним процесом, який вимагає доведення причинно-наслідкового зв'язку між діями суб'єкта господарювання і наслідками, що настали.

У зв'язку з цим необхідно удосконалити правове регулювання у сфері охорони водних об'єктів в Україні та знайти вирішення зазначених проблем. Так варто було б на законодавчому рівні заборонити використання забруднюючих речовин при здійсненні водокористування. Основними

речовинами, які призводять до забруднення є сполуки азоту та фосфору, органічні речовини, що піддаються легкому окисленню, отрутохімікати, нафтопродукти, важкі метали, феноли (розд. 1 Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року»).

Також відповідно до розд. 1 Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» більшість водних об'єктів за ступенем свого якісного стану віднесені до забруднених та дуже забруднених, що є проблемним питанням у сфері екології.

Тому для усунення проблем, які на сьогодні існують у сфері використання водних об'єктів необхідно внести зміни до законодавства для того, щоб воно стало дієвим та ефективним. У зв'язку з цим потрібно реалізувати заходи, які сприяли б покращенню стану водних об'єктів в Україні, оскільки на сьогодні це питання є складним та невирішеним.

Список використаних джерел:

1. Водний кодекс України від 6 черв. 1995 року № 213/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-80>.
2. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21 груд. 2010 р. № 2818-VI [Електронний ресурс] // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
3. Справа «Дубецька та інші проти України» [Електронний ресурс] // Офіційний переклад. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_689.
4. Дученко М. О. Проблеми малих водойм та перспективи їх вирішення [Електронний ресурс] / М. О. Дученко. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/.pdf>.
5. Модельний водний кодекс для держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав від 11 лист. 2006 р. № 27-10: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/997_g20
6. Волошенюк І. В. Вода як об'єкт правової охорони і використання / І. В. Волошенюк. // Громадська освіта. – 2014. – №4. – С. 26-31.
7. Рішення Господарського Суду Полтавської області від 11.05.2018р., (справа № № 917/20/18) [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74190987>.